

ԱՐԱՐԱՏ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՅԱԿԱՆ, ԵՌԵՒՍՏԱԿԱՆ
ԵՒ ԲԱՆԱԿԱՆ

ԸՍՏԱՅԻՆ ՀԱՐՄԱՆ 1850 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 16.

ԿԵՐԵՒՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԹԻՖԼԻՍ

Այս Թիֆլիս Քաղաքի մէջ ո՛չ ինչ նոր համբաւ չի բարձր
ա՛յ ինչ բանի վերայ պիտի չեն խնդիր քաղաքացիք, ինչպէս Լո-
րն Սոցիալական Բարձրութեան Սոցիալական Դասակարգի
որ այս Սոցիալական տանայ վերջին արեւուն պիտի չորհ լսելի
բարձր, և մէկ քանի որ, այս քաղաքում, մեծաւ յետոյ՝ պիտի
լսելին երկուց և Յուրա Լեւոնյան Էջիպանի: Արդէն Պայծառա-
փայլ: Պայծառայն մեծ համայնութիւն ունի, որ պիտի Սեմախա-
նիքին արմատաւոր ընդունելութիւն անի, նոյնպէս և ընդհանուր Հա-
յոց Լոյսի Ա. Ե. համար Հայրապետի Լեւոնյանի արդի պայծառութե-
ն, պայծառայն համար՝ իւրեան աստիճանի քաղաքացիք, պայծառ
աստիճան և անհոգ, որ որպէս համբաւ կոչ, Դասակարգի Սո-
ցիալական ո՛չ թէ միայն հարեանցի մեծարանք ընդ առաջ և լինի/

այլն եթէ բարեհաճութեան լինի՝ մէկ դիշեր Սուրբ Եւթուոյ սրտս
սի մէջն խօսանել, ի՞նչ հարաւոր փառաւոր սենեկաց մէջն բնութենիլ նոս
հանդերձ թիկնապահ և անսկիւղ ճանապարհորդակցօր՝ զինուորական
և քաղաքական աստիճանաորօր:

Եւս ամայս ակիքան՝ մօտ անդերունս աստիկ կարկուտ եկաւ, ու
բով օդն փոքր ինչ ցրտոյցաւ. բայց երեւի իմաս չէ պատահած.
կարելի է՝ որ մէկ քանի պիւններ կարկտահար են եղիւ, ոյլ այն ևս
ասկաւ տեղ. միայն օդը ցրտութիւնն բաւական զգալի է. բայց օդն
մայրօքնաւ, և հետեւութիւնը՝ որ երեսուէր, ըստ մեծի մասն մեզ
ձայնն տենոյ, բնածինը եղաւ:

Ս Պ Բ Ո Ւ Բ Գ

Երբն Մեծութիւնն՝ Սոյսարքայն Եւթուոյն Ռուսաց անցեալ
յուլիսի 28 հանդէս դորձէց ամենայն ձիաւոր թիկնապահ զօրաց և
նոցա հրապիմուղ (՝ ուսարի խոտութիւն և արիւնքիւն). իսկ օդնապարի
8 քննութիւնն արաւ զինուորական ուսումնարանաց, և մեծ շնորհա
հարութիւնն խօսեցաւ իման անհնոյն կերպ նոցա վարժութեան և բա
րեկարգութեան. Սիբուրը քաղաքաւոր Գուարի և Գրիմուրի զօրաց
հանդէպ է Սոյսարքայի Եւթուոյն. Եւս հանդիսաւոր զօրաց զինուորա
կան ուսումնարանաց քննութեանն պատշաճաւ. ըստ աստիճանաորք
ստացան մեծամեծ և սոսաւ պորգեա՝ Սոյսեր որդիութեանէն:

Մեծ Սոյսարքայն Եւթուոյն Ռուսաց՝ ըստ միջնորդութեան Սըր
բազան Ստեփանիկայի ամենայն Հայոց՝ շնորհեալ է Եւթուոյն
նշան Սըրբուհայն Եւթուոյն երկրորդ աստիճանի՝ բարձրադասիւ Սարգիս
Սարգսյանի Չ պորտանեց. և նոյն աստիճանութեան երրորդ աստի
ճանի նշան Տէր Պետրոս Քաջանայն Պատկանեան, որ է վարժարկեա
լեզուի Հայոց ՚ի Ղեմարտիկն Սոսարքայի քաղաքին Սոփիասոս:
P. H. № 176.

Վարժաւոր Գաւառաւորն՝ Յիւլայ նահանգաւորն Եւթուոյն
մարտի 14. մէկ կին մեծամեծ է, և թաղութեն. երրորդ օրն մեծաւ

նում է և երկու տարեկան աղջիկն, և ամուսինն Թուգլըն Լիկ
 զիցայ մէջն հոգեհանգիստ կատարելու ժամանակն՝ երեխան սկսում
 է լալ. և խնայվում է, որ մեռած չէ, բայց պիտի թաղէին:

Երազին Լորեր

ԿՈՍՏԱՆԴՆԱՒՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Հայրասան Լորերին՝ Հիւսիսաքանակ և Երեւելան Հայոց՝ երկու արտ
 մայի համբաւ բերելով՝ հասարակաց սիրան և հոգին՝ արտասուող
 ծախն ձգելոյ Լը մեզ աղքտ տնի իրաւունք միշտ հասարակաց պիտու
 նաղաւ և օգտաւէտ անձանց որակատելու համար՝ անկեղծ հազարու և
 սգալաւ Ռուհեան օյնողին ամէնք՝ որ ամենայն աղքտի մէջն ևս
 շատ չին գանձիլ, երբ որ պոկուտելու լինին, նոցա պահանջն ցա
 պիտի լինի համ աղքին, համ էլ եկեղեցւոյն Հոսիւրապոլ Լոր
 դապետը՝ Արքայան Պարագիտի, որ երբեմն (1847) Սուրբ Լորտու
 դէմն նախարակ եկաւ՝ և Ռուսաստան, և արժանապաւ Լախանորտուտան
 առնինանի՝ և Սուրբ Լորտուին՝ Արքայան Հայրապետին Երեւել
 տան եղաւ Պատրիարք Կրտսմայնապոլսոյ, ապա կամաւ հրամարկ
 ցաւ ամենայն արտաքին իշխանութիւններէն, և մի միայն ազգի լա
 տաւորութեան և յաւաքող խնութեան հոգ կ'տանէր, իւրեան հոգի
 տկան բազմադիւն կենտրն վնարեց, և զնոց սա Հոսիւրապետն
 Պրիստոն: Եւս Արքայանի թարգման կատարմիլ Սարգալաւի սե
 ւեւոյցն օրն, իւսկիւտաց քաղաքումն, Հայոց երեք Պատրիարքունք օ
 ձնէն նոցա հազուցեալ մարմինն, և հոգեոր հանդիսիւ, եկեղեցական
 մեծ ժողովութեամբ, և հասարակաց արտասուող հանգանակաւ՝ թաղե
 ին, Եւս ամօղինն էր:

Իշխարիչն արց նման Սուրբ Երաւաղեմի Պատրիարք Սիրակոս
 Երեւելիսորտն ժախճանել և Սպիտի 24. ին Երբ որ հոսիւրաւ
 հասել է Սոսանայնապոլսի, Յուլիս Կին՝ Պատրիարքը արել է
 հոգեպահանջմիկն և արխարհական անձինքներէն մեծ ժողով. և օ
 մենեցուն հաւանութեամբ ընտրելին Սուրբ Երաւաղեմի միայն
 Յովհաննէս Արքայան Երեւելիսկոտն Պատրիարք Երաւաղեմի:

Ստորոգ ահա և երկուսն միշտ սրտիդ մէջ պահէ։ Ինչ որ անէր յիշա, իմացիր՝ որ Ստորոգ տեսնուէ։ Ինչ որ սրտիդ մէջ մաքիւ անցկացնես՝ իմացիր որ Ստորոգ խնամուէ։ Եթէ մարմնաւոր արատիք ունենաս, ինչպէս որ կուգես Թէքու միմնապէս բերկամը, չիմանա որ քեզմոյից չ'հեռանայ։ Եթէ անիւ և քու հոգու միջի արատիքն ուղիւս ուղիւս ծածկես՝ որ քու բարեկամ Ստորոգը չիմանայ, քեզմէն չ'հեռանայ։ Եթէ որովհետեւ ոչ ինչ չ'կայ՝ որ կուցենաս Ստորոգի մէջ լծարցնելու հետոյ համար պիտի հետեւողութիւն անես, և միտքիդ մէջի խորհարարն էլ, քու բերնիդ խօսքն էլ, և քու ձեռքիդ գործքն էլ՝ այնպէս ջնջես, որ Ստորոգ երբ որ այն բաներն տեսնէր իմանայ, համար և քեզմոյից չ'հեռանայ։

Բարեկարծութեան պիտի անես՝ ոչ թէ Ստորոգին վախենալու համար, այլ Ստորոգ պիտի իմանայ համար, այնպէս պիտի Ստորոգի սիրեն, որ միշտ հետեւի Թէքու հարմարեցնելու։ Ինչպէս որ քու բարեկամին անհայտ կերպով հետեւում, որ չարամիցեւ Ստորոգ և քու Ստորոգը արա՛ւ մանաւանդ որ քու բարեկամն ինչ պիտի որ անես՝ ոչ իմանայ, այլ Ստորոգը գետնու չ'սրած, միայն միտք անեալ ժամանակը, և այլ աստղ ևս իմանայ։

Երկրորդն Ստորոգ տանն պիտի ծանուցես, այնպէս պիտի երթաս ոչ թէ արագ անես՝ ասես թէ ժամ եւս դնում, և թէ ժամ դնող ինչ է, ինքը էլ չիմանա, այլ ինչպէս որ մէկ լաւ բարեկամ ունենաս, և երբ որ կ'իմանաս նորա տեսանել, և նորա յետ խօսիլ, կերթաս նորա տուն, այնպէս և Ստորոգ քու մեծ և սիրելի բարեկամը պիտի ծանուցես, և նորա պիտի կարողես, և այդ կարողութեամբ վաճառքիդ պիտի երթաս նորա տուն, և որպէս թէ կարողամ բարեկամիդ տեսնելու ես դնում, այնպէս երթաս ինչպէս որ բարեկամիդ տեսնելու ժամանակն փութ ըմ փութ, և համարաւմէն, Ստորոգ ևս պիտի այնպէս փութ ըմ փութ, և համարաւմէն, և այնպէս քու վաճառքը, քու կորստութիւնդ ջնջում անդ արեւմտիդ յայտնես։

Երկրորդ պարտքի նման մի ասիւր, այլ որպէս հասարակ խօսակցութիւն եթէ Ստորոգ քեզ բարեկամ եւ կարծում, բարեկամ նման խօսիլ։ Եթէ Ստորոգ քեզ հարկ ևս ծանուցում, որպէս նման խօսիլ։ Ինչ եթէ Ստորոգ քեզ տէր եւս ծանուցում։ Ըստ այն նման խօսիլ։ ասիւր ինչ որ ասելու եւս իմացէ ինչ որ իմացիլու եւս Ստորոգ թէ այն եւս հաւատում եւս որ նա ամենայն բանը գիտէ, և այն եւս

Երբ որ թիւնն էլ առաջն զիշխանին կամենք մենք, Էստուք համար
անի հանդէսն էլ առաջն զիշխանին կ'սկսենք, և կ'սկսենք նաւա-
կաւորը, որ տնտեսման թիւնն սկիզբն է:

Երբ որ նաւակաւորին՝ Արդարաւոր շարաթն է. Երբ որն՝ Բ. օ-
տուածունի շարաթն է, և հօրեքորն՝ Սուրբ Երաշխ շարաթն է:
Բայ երեք օրինակ սաղ կ'աւելցայ այն մեհաւթիւնն, որ տուած է նա-
ւակաւորի բաւին. նախահարկաւ. Երբ թէ տնտէն յառաջ օրաբաւ
թիւն, որովհետեւ տնտէն միւս օրն է, այս օրերն մնայն պատրաստութի-
ն է լինում այն երկերն տնտերու համեման կատարելու համար: Սուրբ
Երաշխ նաւակաւորին յառաջ էլք համար տնտ աւելի և պարզին օրն
կ'հաստատեն օրն յիշտասին. որ երբ օտար խաչն զերի լինած տնտէն
և ա զարմուցին, և տարան Երաւարդէմ, Երաւարդին տուր Զարա-
թիւնն տաւարն որ քարոյանայ. և արած, Կարոյնցին. այն օրն նորա
նարսկելու յիշտասին որ հաստատեցին և մնայն պարզ այն յիշա-
տասին է կատարուում:

Սուրբ Երաշխ օրատուութիւնն այս է. Երբ որ Քրիստոսին խաչեց
քան ընդին, Երաշխ մնաց զողորմեայ սուրբ միւսն: Եւ տուր թիւնն էս,
և հաստատու. է, որ սուրբ Երաւարդին, և իւրաքանչիւր կանոնք, և
սուրբ Երաւարդ, կամ այլ հաստատուելու. շատ անգամ զնում
էին զողորմեայ Երաշխ երկրպագութիւն տուր համար. որ Քրիս-
տոսի սրտանք շարաթնում էր. Զքեայք այս բանին նախանշիրով,
կամ ցան մեղեցիկէ. Երեւի որ Զքեայք հետեւեցան կրօնի մեջ այ-
բել, կամ ջուրը դնել, և չ'կարողացան, իրաճները ճարերը կրող
մեղաւ, կամեցան տեղն ի սեղը թաղել. փամբայ հրամայեցին միւս
ուր ածել. և այսպէս սղբի տակը մնաց թաղում շատ սարք
թաղելու այս կերպով Երաշխ փոշար, որ կենաց փոշար էլ կամք,
թարգմեշաւ, բոց չ'կորաւ Երաշխ. Թէ Սոսկիւննաւ նախակողմ
եղբոր թոռան թոռները՝ բերնէ բերան մեկգլմէկ ընելով՝ լինում
էին տեղը Երբ որ Պատգմելի թաղուհին եկաւ Երաւարդէմ, որտե-
տեց, զուտ սուրբ խաչը, կտորին և առաւ, Զքեայք միւս անգամ
էլ ձեռք դնեցին, և առաջման տեղումը աղբի տակ թաղեցին. մին
չե որ Երաւարդ խանութ մայրը Զեղինէ թաղուհին եկաւ Երաւարդէմ.
նկատ հրեկց աղբին նեղացնել՝ որ խաչի տեղը յայտնին իրաճները
որ կտրուեցաւ, յայտնեցին թէ մեկ մարդ կայ անտէր. Զաւար, որ
լինում է խաչի թաղքած տեղը. Զուրպ այն տեղը յայտնեց, իսկ
չք զոնմեղում, հրաւրք տեղան, շատ մարդ հաստատու. Պատգմեաւ
խաչը տեղանելու ցանկացողներ շատ կոցին, թաղուհին հրամայեց և

բուսականի հայրապետին որ խաչը բարձրացնէ, և ժողովուրդեանն քոյ
տոյ: Այս խաչի բարձրացնելը՝ ասկէտաւ մերացումն խաչի, կամ խաչ
վերաց: Ահա հետեւ սովորաւ թիւն եղաւ, որ աւետաւորաց համար
խաչը կ'բարձրացնէին, և քոյց կուտային: Իսկ որ Սահման դուրս եկաւ,
քորացաւ, շատ տեղեր սիրտովեանց. գնաց իջուստի տուն, և
Սուրբ խաչն դերի տարաւ: Սուրբ խաչը դերսկեան մէջ մնաց շատ
տարի: Ահապէս Հերակլ կայր Հռովմայեցաց պատերազմ ըս
ցեղ Սահմանականաց վրայ, և նպա յաղթեց. իսկ որ պիտի հաշտ
վէին, Հերակլ կայր: Սուրբ խաչը յետ պահանջեց. և Սահման
տականը չ'կարողացան չ'տալ: Այս կերպիւ Սուրբ խաչը միւս ան
գամ՝ Վրիթուսեկեց ձեռք ընկաւ. և տարան իջուստի: Սուրբ
բերի տաճարը որ նշանակեցին որ խաչի Հերացման տեղը կատարի
Այն օր ասալ սուրբ Տաճարի նորոգելու, տանն նշանակեցին, և աս
վեցաւ. սուրբ խաչի նաւահալի, որտե՞տ որ սուրբ խաչի իջուստ
գէմ բերիլ, և սուրբ Տաճարի նորոգելը այն օրը պատահեցաւ:
Այլ օրովհետեւ այն օրը չ'կարողացան ամենայն ժողովուրդք սուրբ
խաչը տեսնել, միւս օրն հանդիսաւ որ փառքով սուրբ խաչը բարձ
րացրին, և ժողովուրդեան ցոյց տուին: Սուրբ կերպիւ եւն կատարուեմ:

Ի՞նչ պատճառ էր, որ ինչորէ գիտնէ լինէ և ընկաւ:

Այն ուղիներու աստե՛մ է իւր վարժապետին, ևս այսօր կարողացի
որ խաչակ Ներսէսն փիլիսոփայն մէկ հատ ինձորի գետնի վերայ
բնիւնը պատճառաւ մէկ մեծ գիւտ ստացաւ: Ի՞նչ զարմանալի բան
կոչք այս ինձորի ընկնելու մէջ:

Այսինպէս Օտրմանալի բան ալ լինէ ի՞նչ, բայց այս զիտեւանդն ոչտ
ձառ եղե՛ք որ նոյն տեղաւ մտածել մտադրութեամբ:

Այսինպէս: Այս տեղ ի՞նչ մտածելու բան կայ:

Այսինպէս: Այս տեղաւ մտածել, թէ ի՞նչ է պատճառք որ լինե
րը գետնի վրայ վեր է ընկնում:

Այսինպէս: Իտոյ պատասխանն ես եւ կարող եմ տալ. այն պատ
ճառաւ է ինձորը վեր ընկնում գետնի վրայ, որ եղաւ կո
թը կորովում է, և ինձորին այլ ուրիշ բանոյ, բան չէ
լինում:

Այսինպէս: Այլ ևս ի՞նչ:

Առաջին: Բայ, որ այն արտաճառումն ինչպիսի պիտի զեմեր թնկիսի
Առաջին: Բանն այն է, որ ի՞նչ պատճառաւ պիտի զեմեր թնկիսի
Առաջին: Բայ պատճառաւ, որ չէր կարող սոյն եւս մնալ ինչպիսի
Առաջին: Ի՞նչ պատճառաւ, չէր կարող մնալ ինչպիսի
Առաջին: Իսկ չգիտեմ. որքան մէկ զգոմանալի հարցմանք է. այն
 պատճառաւ, որ նորոյ պիտի բան չէր պատճառում, չէր
 կարող լինել:

Առաջին: Բայ, զիտե՛ք թէ նորա ոչ ինչ իր չէր պատճառում,
 միթէ, հառաքին ի՞նչպիսի որ նա պիտի մեր թնկիսի:

Առաջին: Ի հարկիս:

Առաջին: Ինչպիսի ի՞նչպիսի իր է, չնչո՞ւր թէ անշուշտ:

Առաջին: Ի հարկիս՝ անշուշտ, անպիտան:

Առաջին: Իսկ միթէ անշուշտ, անպիտան իրերը կարող են իրենք
 իրենց շարժիլ:

Առաջին: Այ, եւ չեմ կարծում. Բայ ինչպիսի այն պատճառաւ, է
 վեր թնկեալ, որ անպատճառ պիտի մեր թնկիսի:

Առաջին: Բայ, իսկ ասոր զորութիւնն է նորա վերայ
 ներշնչում, որ նա վեր է թնկում. ապա թէ ո՛չ՝ նա
 պիտի իւր անգրգիւն մնալ, ինչ տեղ որ էր, թէպէտ եւ
 ծառէն կարած լինէր:

Առաջին: Միթէ:

Առաջին: Բայ, երկուստեւ. պատճառ որ իրենց երկուստեւ կեպիւ միտք
 կարող են շարժիլ. կամ իւրեանց անպատճառ շարժման
 զորութեանը, կամ՝ օտարի ներքոյորում իւրեանց. Գուցեւ
 յոյժեաւ որ ինչպիսի ինչ իրեն չէ կարող շարժիլ. պատճառ
 որ շարժողական զորութիւնն չունի. ուրեմն նորա
 շարժման պատճառն՝ երկարդն է, պարզեմ օտար ներ
 գործութեանը. Բայ երկուստեւ զորութիւնն էր՝ Գործող
 միջնակցի քննութեան առարկայն:

Առաջին: Ինչ իր որ լինի, եթէ իւրեան մէկ պատճառաւ, բո՛ւոյ
 կամ՝ կարողութեան չունենայ, պիտի գիտեմ թնկիսի ինչպիսի
 նման:

Առաջին: Բայ ճշմարիտ է, ուրեմն կոյ մէկ ընդհանուր պատճառ
 որ զոք է անուս՝ վեր թնկեալ:

Առաջին: Ի՞նչ է այն:

Առաջին: Եթէ այն իրերը, որն որ գիտեմն հեռաւ են, գուրն են
 չունին պիտի զորութիւն, որ իրենք իրենց կարողանան:

գեանին մօտեցնել, օւրեմն սխառմաւ նորա դէպ 'ի դե-
մինս փափկունն էլ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ինքն դե-
տինն է, որ նոցա իւր մօտ է քաշուալ:

Քաշուալ: Գետինը ինքն եւ սնունդն անկեղծան իր է, որպէս ե. այլ
կարն. ի՞նչ կեցողալ կարող է նա իր մօտ քաշել այլ
իրերը:

Քաշուալ: Ան նկատուին շատ խելօք է. ե. այլ նկատուած, կարող
ենք մեր խօսակցութեան նպատակին պատշաճաբար հա-
տնել: Խառնակ 'ի իմեան յետ շատ խորաբացի լինու-
թեան գտաւ, այսինքն հասկացաւ, խմբաւ՝ որ բնութեան
մէջ կայ օրէնք, որ կապի ձգողական կամ քաշող զօ-
րութիւն, ե. այս զօրութեան կարողութեան մասին
մանկէք նկատոյ՝ որ բազմապէս է այն աշխարհը,
կըցարէ իւր մօտ այլ ամենայն մանկեկներն, որպէս որ
նոցա մեծութեանն ե. տեղացի հեռաւորութիւնն կնկնի-
ն: Կիւ սեղանի վերայ երկու մարմնակներուց գնդակ, սորա
ունին այնպիսի բնութիւն, որ մեկտեղու մօտ կերթան:
Եւ եթէ աշխարհի վերայ չգտնուին այլ ուրիշ իրք՝
բայ 'ի նոյնն, նորա մեկտեղու մօտ կերթան: Ան
այսմ՝ մի ե. նոյն ժամանակն մէջ՝ նոցա քաշուան համ
սեղանը, համ երկիրը, համ ել ամենայն իրք՝ որ գը-
տնուան օժտուի մէջ. ե. այս զանազան ձգողութիւնն
նկ. ե. նոյն ժամանակն մէջ ներգործուալ են միմեանց
հակառակ: Խառնէ՝ որ երկիրը կամ հողագունոր՝ մէկ
անգամ պահուած նկատոյ լինելով՝ որոյ մեծութեան
հետ չեն կարող համեմատուիլ ոչ ինչ իրք՝ ինչ որ
կգտնուին նորա շորս կողմն, ուժով զօւով քաշուան իւր
մօտ ամէն մէկ իրին. ե. այս է պատճառն որ այս իրե-
րն մեր են լինում: Այս իսկ ասուալ է ծանրութիւն
մարմնաց, կամ պատճառ՝ որպէս որ մարմնին ասանդակն
ծանրութիւն: Երբոր եւ մէկ իր բարձրացում եւ, եւ
այն ժամանակն ներգործուալ եւ հակառակ այս գետնի
քաշողական զօրութեան. ե. այս պատճառաւ է, բարձ-
րացում իրն երեւալ է ինձ ծանր, ե. որքան աւելի նկա-
կայ այն իրն մէջն, ոչնչանալ աւելի ծանր է լինում իրք:
որովհետեւ որքան աւելանայ նկատել, այնքան եւ կաշ-
նայ գետնի քաշողական զօրութեան հակառակ:

Աղաւթբար: Ինչ արդէն է թուում, թէ հոսիացոյ **Այ** ձեր ասա-
ծըն նման է այն բռնին, ինչպէս որ մարտին կը բարդե-
ասեղին:

Այրիստէր: Յերոսի է, այն ևս քարտղութիւն է, բայց այլ տեսակ
այն քարտղական զօրութիւնն կ'ըմտի միայն մարտիկի և
երկաթի մէջ, **Այ** ծանրացնելը կամ զեռնի ձողորակած
զօրութիւնն կ'եղբարձէ հաւասար ամենայն առարկայից
մէջ:

Աղաւթբար: Ոչ ոքն այս սահմանում գետնին քարում է և ձեզ և
ինչ:

Այրիստէր: Իսկապէ՛ս:

Աղաւթբար: Այս **Բ**նչ որաւան է, որ մենք ոյժմ' չենք վեր բնկնում'
դեռնի մը:

Այրիստէր: **Այն** է պատճառը, որ մենք շնչաւոր կենդանի էակ լի-
նելով ունիմք՝ մէջ սեպհական շարժողութեան զօրու-
թիւն, որ բոլոր բաւականին կարողանում է յաղթել
գետնի ձողորակած զօրութիւնն 'ի հարկէ դու չես կա-
րող հարկը կանդուն բարձր թռչել այնպէս հեշտ, որ
պէտ որ կ'թռչի մեկ կանգուն: **Այ** չկարողանալա՞յ
պատճառն՝ պարտաւորում է գետնի ձողորակեան օրէն-
քի մէջ, որ քո թռչելու պոլութիւնն բնայնում է, չո-
փաւորում է, և երբ այն զօրութիւնն սղաւում է, պո՞ծ-
նում է, քեզ 'որքէն դեպ 'ի վայր իւր մօտ է քարում:

Աղաւթբար: Ես ոյժմ' կամայ կամաց հասկանում եմ՝ այն, որ պատ-
մուսնն, թէ ուղիարհի տակն, հոյսդ տնտի միւս կողմ
մարդիկ կան: Ինչո՞ւ տնտնն կտո՞ւն հոգեւորա՞յ, Ինչո՞ւ ուս-
նեքն դեպ 'ի մեր ունեղն եւ: Իսկ պլախնեքն դեպ 'ի օգն-
էս առաջ զորմանում էի՝ թէ Ինչո՞ւ **Բ**նչպէս չեն վեր
բնկնում, այլ ոյժմ' կարծում եմ՝ որ գետնին է նոցա իւր
մօտն քաշում:

Այրիստէր: **Այ** ճիշդիւմ է: Պատճառ. որ եթէ վեր բնկնելու լի-
նէին, ո՞րք պիտի բնկնէին: Ինչո՞ւ գլխի վրէն **Բ**նչ կայ:

Աղաւթբար: Ես կարծում եմ՝ որ երկնքն է:

Այրիստէր: Ճիշդիւմ է: մեր երկնքն, գետնն՝ մէկ մեծ գունտ է,
օդի մէջ կախնո՞ւ, և անդադար սղաւա է զայն իւր
շրջոնի մէջ: և այս պատճառաւ մեզ երեւում է՝ թէ
արեգակն և աստղերն դուրս են գալիս, պախն ծագաւ:

Քնն և մայրն են մանուկ. կէս որին մեր գլխի վայ ժայ
լու՜ է արեգակն, մինչ որ մեր հանդանէից պլի՛ վերայ
փայլում են աստղերը կէս գիշերին՝ մեզ մօտ աստղերն
են, նոցա մօտ արեգակն է. ուրեմն եթէ որ վեր շինես
լու լինն, ուր պիտի ընկնն. և եթէ վեր ընկնես, բան
ընի, մերք էլ և նորա էլ պիտի հաւատար ընկնն.
արեգակն՝ վերայ պիտի ընկնն՝ թէ աստղերու վերայ.

Աշակերտ.

Արեգակն.

Պիտի խմանն, որ մեր փնն են, նոցա տախ են
Այն տախով այն էս հանդանու՛մ, ինչ որ գեանից մին
չէ երկնից անդ կար նոցա բաներն գեանին են, պիտի
նեն գէտ ՚ի երկնից, այնպէս, որպէս և մերն ուրեմն
մերք էլ այնպէս նոցա ոտքի տախ են, ինչպէս որ
նորա՝ մեր ոտքի տախն եթէ գետինն փորելով նոցա
հասնենք՝ ինչ պիտի տեսնենք այն փորած ծակի մէջէն

Աշակերտ.

Երկնից, Լուսակը և Լուսերը. Եւ այժմ՝ հանդանում
եմ բարբառն

Արեգակն.

Լուսն մտածէ, թէ մէկ ինձորի վեր ընկելը մեզ մին
չէ ուր ստաւ.

Աշակերտ.

Մինչև հանդանից մօտ

Արեգակն.

Ուրեմն հասկայիր՝ որ եթէ մարդս մտածէ՝ շատ բանի
խորք կարող է հասնել՝ հեշտ բաներա. վերայ ընդ
թիւն տներով մեծ մեծ գիւտերու կհասնի.

Պիտի, գտնել. մէկ գաղտնի ծածուկ բանի պատճառն հասկա
նալ, համ մէկ այնպիսի հնար, որ քան զնա յառաջ խնայած չեն.

Օրինակ

Տեղից Թագուորն Այլին Հայաստանի կըր. որ Լիւս. Հատի՛ քա
ղաք Երբն կայսերն թագ տանու, Հաւանից իշխանին կտանա
Բէ նորա արտի մէջն ահ օրինակ, տալան նորա քաղաքի մեծութիւնն
և մեծամեծ երեւելի շինաւանդներն յոյց տալ. վերջապէս տարան կա
պիտանին ևօ ջոյ տալն, ինչտեղ որ նոցա ճերմակուտի (գլխով)
Ժողովն է. և օրէնքի պարնն օրհաւ են շատ սենեակներու, մէջ ընթ
որ Տեղից Հաւ նառա, Երբն կայսրն հարգուց. Հայոց ուղեարհու

Եւ այսպիսի օրհնքներ կան: Տեղիմ պատասխանն առնելու: Հայոց աշխարհի օրհնքներն սակաւ են, բայց լաւ են. եւ ամենայն մարդ պարտաւոր է իմանալ. եւ եթէ Հայոց ազնի այն օրհնքներն չու պահէ, Հռովմայեցիք շատ չեն կարող Հայաստանին մոտենալ: Էրբին էաց արին զարմանալով Հարպառ. ց. ի՞նչ է Հայաստանի օրհնքն, որ մեզ դէռ եւս լաւ չենք: Պատասխանեց Տեղիմ. մեր առաջի օրհնքն այս է, որ մեր Թուրք Ժամկառ լինի, եւ մեր ժամգաղն հայեղիքովն փառ լաւ: Երկրորդ օրհնքն այս է, որ մեր դատաստանն դռանն կանան, բոստ լինի բուսած, եւ մեր աւանդի դռան մերս լինի զետա: Երկրորդ է, որ շատ Ժամանակ Հայաստանն այս օրհնքներով կրթունիկ է կրած: Բայց երբ այս օրհնքն խախտուի է, կրթանկաւ լինան եւ փերցել է:

Յանգալիս Եանգալիս աշխարհի:

Ընկեր կալիք որ այս հովտէս, որ մասախով է միշտ ծածկած,
 Պատանիք եւ իմ Զանգէս, հոգիս կ'երթար՝ կենդանացած,
 Եւ տեսնուած՝ բարձր լիւնէր, միշտ պարգաւած կանան, խոտով
 Ընկեր լիւն լիւն չունիմ լեւեր, այն տեղ կերթայի Թաւերով,
 Լաւ էմ եմ եւս քաղի ձայն, գրականի երգող՝ բազում հախան,
 Երբեք է ինձ հանդարտ հալ, ծաղիկայ փայլից՝ սնուշ բուրսան,
 Պատուք՝ ծառայ չուրբուն, սփռայ նան՝ միշտ փայլումն,
 Ընկեր տեղ քաղի տառնու լինն, ծաղիկայէն միշտ հեռանումն:
 Ինձ արդիս ջոճու լին է, այն աներկի՝ այն տեսնել,
 Իրարի լին՝ առողջութիւն է, այն պաշտ պով՝ մէկ շունչ ջնկել:
 Ընկեր առջևս կայ մեծ գեար, ահեղ ձայնի՝ ծալն է դնում,
 Ընկեր յիմնէն՝ ալիքները, դարձեալ սիրա՝ է փշռում,
 Տեսնում եմ որ՝ ստալի էլ մին, կայ, կայ առանց՝ կեանքի,
 Ընկերաւորն հարաւ բաժնի, դէն անցիկնամ՝ փայլաւորին:

Միտնալիս Ենգալի:

Մեկ մարդ միշտ դանդաղ էր տեսնում լէ գեղի գեանատունը շատ հեռու է բաղաւթի: Իւր բարեկամն մէկը միտնալիս առնում է:

տեսիք, ի՞նչ եւ դարձեալ. մենք որ մեռեալք, խնայ մեր սարսափ
երթաւալ չենք գործ զմեռն ո՞վ որ մեզ սխալ տանի, նա թող դարձ
անի.

Հայտնիաց իմ քնի առաջին ինչ Եւրո Վասնի:

Ի անկեղանուք Հայտնուանք բանդ ելաւ ժամանակը՝ մէկ Հայ երկ
տասարդի ձեռք մահաւանդն փոխ փոխաւ. Եւտուք համար այս երկուս
տարդին շատ սիրեց, և շատ պատիւ տաւ. Եւս երկուստարդը մէկ օր
Ի անկեղանուք հետ երկրէ երկիր մանդարաւ ժամանակն, տեսաւ մէկ
Լարի տղ ջիկ, հաւանցաւ, կամ լարի պատկիկ. բոցց այս տղ ջիկ ծնարք
այ թիւ կերպիւ. չ'համեցան տղ ջիկը տալ. մինչև որ դարդէն այն
հոց երկուստարդը հիւանդացաւ. Ի անկեղանուքը մէկ քանի օր տեսաւ,
որ այն երկուստարդը չի երեսմ', հարցրուց թիւ աւելի, պատասխան
տուին թիւ հիւանդ է. Ի անկեղանուքը ինքը պնաց այն երկուստար
դին տեսնելու. Երտակողութեան մէջ Ի անկեղանուքը փորագորդ արաւ,
որ այս երկուստարդի տկարութեան հոգաց տկարութիւն է. սկսաւ Ի անկ
եղանուքը լանդակներով քան հարցնել. մինչև որ այն երկուստարդը
համարձակեցաւ և թուղաւորին յոյսնեց իւր դարուն, թիւ ինչպէս
այն ասորի տղ ջիկն սկիւ տուել է. բոցց ծնարք չեն տալիս խոփի
Ի անկեղանուքն հանեց իւր թուրն, տուեց իւր մէկ գորապետին, և
տառց, որ այն երկուստարդի առջեւն դազմութեամբ պոսաց երթաց
այն ասորի տանին, և ըսցաւ տալ այս թուրն, և տակ, որ թագաւորի կամքն
էր որ այն տղ ջիկն այն հոց երկուստարդին պետի տալ. Եւս որ դորա
պետը թուրը ձեռն երկուստարդի առջեւն դորոյ՝ և կաւ, և մտաւ.
այն ասորաց տանն, իսկայն ասորին իւր տղ ջիկն բերեց, և իւր ձե
ռորն տուեց այն հոցուն. Ի անկեղանուքն այս բանին միտաց ուրախա
շարով, ասաց, որ թուրն դառնին իւրեանց մէջն, և եթէ այլ ժամն
ծակ եւ պատահէ, որ ասորին հոցուն տղ ջիկ չ'տայ, այն թուրով
փորեցնեն. Եւս առանդութեան մնաց հոցոց մէջն, և այն թուրի յի
շատան է, որ մինչև այժմ կատարվում է. Գրեմա երկիրումն, և
մահաւանդ. Գրեմեման այս բանին համար մէկ պատուական երգ եւս
կայ հարաւ բերնէն տասն փոսին. որոց սկզբնաւորութեան այսպէս է.
Դիւս անարատ կողմ ջիկի, աստուած սիրով պահէ մեզն, որ
բախն բախնէն, աստուած ձեզն, թագաւորն զրօնդ կողաց թուրով
մնայի շատ, է հոգաւ պոսով. Եւսն.

Մեկ քանի հաս դուղ մանուկն մէկի բաղր: Բաղի տէրք մէկ
 ծառի տակ քնած է երևալ: Գողերու մեծը տառալ է խը ընկերնե
 բուն, դուք դնայեք միամիտ գողութեան սրէք, ես սրան կ'ստահեմ,
 որ ձեզ չ'կորսուանայ մնաս տուլ: Գողերը գնումէն, և գողերու մե
 ծը կանգնումէ բաղի տիրոջ մօտ խանձուր ձեռքն, որ լծէ բաղի տե
 րը վեր կենաց, խախն խմէ և փախչի: Բայց չէ խմանում: Գողեր
 վն, որ բաղի մշակներն էլ բաղի մէջ քնած են:

Բաղի տէրք յանկարծ աչքը բաց է անում, տեսնումն որ մէկ
 դուղ խանձուր ձեռքն կանգնած է դիտում: Խախն աչքերը խրիում
 է, և տեսնում է ձեռքու, որպէս լծէ քնի մէջ է: Խանձուր կանայ
 սկսում է խօսել: Գողը անկաճ է գնում: Սուտ քնած բաղի տէրք
 ասում է, որպէս լծէ քնի մէջն է: Հայ գողի հայր լինչ կուէր օր
 ես շատ փող սենեկային կ'առնէն մէկ լաւ տուն: Իժում կ'առնէի
 Փրան մարդու աղ ծնիր: Կ'առնէիք: Բասում կ'ասը լին մէկ լաւ
 օրդի անունը կ'գնէի, մարդու լրդիս: Կ'մենմանար: Կ'բերէի բաղ:
 Բաղումը կ'խաղար: Ծառերու վայր վեր կ'ելլեր: Երբ որ ծառի ժա
 մանակ կ'լինէր, ես դուս կուգայի, կ'կանչէի որդուս: Կանէի Մարգար
 որդիս ձեռքս չ'էր լսի: Տեսու: Ծառի վրէն խող կուէր անում:
 ես էլ բաղքը ձայնով կ'կանչէի: Մարգար, Մարգար: Ես որ ասում
 է, իրտի տակես բարձր ձայնով է կանչում, որ ողջ մշակները վայր
 թումեն, գողերուն տեսնումեն, բռնում կաղումեն: և գողիս են բաղի
 տիրոջ մաս խեղճ գողը զարմանալով: Հալայ մտիկ է ասիս են բը
 նած: մարդու վրէն, լծէ երազի մէջ լինչ բաներ է անում: Բայց դու
 մանքը են փախար տես, երբոր դալիս են սրան էլ բռնումեն, և են
 բաղի տէրք ծիծաղելով աչքերը բաց է անում, և պառկած տեղէն
 վեր է կենում:

Յոգարումներ

Մեկ սրտու աղ վրէն էլ այնքան սիրտը ջանկարում էր պառկ
 վրէն, որ իրեն համար խաղ էր ընել, և միշտ ասում էր
 փռնուելը քող անէին, լծէր տանէին, լծէր տանէին: Հաւարումը տուն
 տնէին, լծէր տանէին, լծէր տանէին:

Ահա անոր մտնացած աղ ճիկ մտածելու ժամանակը՝ այնպէս միտ-
քը եկաւ, որպէս թէ մէկ բա. փամբաւական եկաւ Երան Երանեց. և
քանի ժամանակէն յետ՝ պատկերացաւ. բաւ տան առաւ, տան մօտ մէկ
բաւ բաղնայ ունէին, բաղնայումն էլ մէկ բաւ ջրի ջաղացը կուր. իւր
էն մէկ աւարի տնայանէին յետոյ՝ Աստուած դրանց պարզեցեց մէկ
աղբի. անուր դրին Արարիւն Այս Արարիւնը կամաց կամաց մեծացաւ.
բայց բնութեանը շատ կայտառ էր. մոլորն միշտ աչքը փայլից պա-
կաւ չէր անաւ, որ տղի դիմին մէկ փորձութիւն չգայ. մէկ որ Ար-
արիւնը առաւ տնայանս, դրեց ծառի մօտ, էրաւ ծառի դրաւը.
որքը սահեցաւ, ինկաւ ջուրը, խեղդուեցաւ. Այս միջոց աղ ճիկը
կարծելով թէ աղբ բարբ բանն ճակարատայեա եղել է, ձեռներով
գլխին ու դիմին խփաւ, և ոտաթիկ լոյս իրելով առաւ էր, փայ-
Արարիւն մօրը գլխին

Ահա Երան Երան

Երան Երան

Գեղեցիկ մի՛ իս նոր տնայ, ի բաղնային որ եղովնայ,
Թաղաւորն՝ ինդիկ երաւ, գեղեցիկն թէ՛ իւր հազմանայ,
Ի տես դիմայ՝ ետ զբաղեցաւ, գլխինի և գլխինի,
Ծով աղաց ետ՝ դին գմայման, գլխինիւտայն և գլխինիւտայ,
Ապա խիւղ՝ ձրի ձրեայ, շաւ՝ բաղնայն ի հեա մերայ,
Բաղնայ ինդուտ. խաւց հաւուր, զաւհարուր՝ պաղտաւ, պաղտայ,
Գեղեցիկն այն՝ ի իւր երաւ, զայն առաց, ինչ՝ իւր պիւնեայ,
Թաղաւոր ըս՝ դաւր. ի բաղնայ, բաղնային իմ՝ դիմայ մերայ,
Խեղձինի՛ ի շաւր տնայ, էրանի՛ հիմն երեայ,
Խաղաւորայ՝ լիւրեք քանդին, լիւր գալովնայ՝ տուն մայ,
Խաղաւոր իմ՝ բաղնայ փեղաւ, դաւ՝ բաղնայ բնայ մերայ,
Ինչ կամիս առաւ՝ իմ զաւանուր, գլխինի տնայ, գլխինի տնայ,
Ինչ կամիմ ետ, ոչ այն բաղնայ, որ անուրի բիւղանայ,
Իւր Թաղաւոր՝ մեծ էաւ. նաւի, կոտանդականում՝ անուր նորայ,
Ինչ հաղաւ՝ ոչ զհաղիմ, ոչ զիւրաւ և ոչ պաղտայ,
Ինչ գլխին՝ բաղնայ տնայ, ոչ ծովանեայն՝ անաւաւ,
Թաղաւոր զաւանուր և գլին, և արդուան՝ նորա գլխայ

Երբեք անուշ ծիծաղեցող, Խաղաղութիւն հիւսկէ քն առնեցի:
 Չուր որ չկայ քեզ նմանով, հայեցումսդ՝ զին են նարա:
 Վեղեցիկն էր պատասխան, խաղաղութիւն կենդանի առնեցի,
 Աշխարհ ամէն մերձեւս քնովն, առէր ինձ փորթիկ՝ հեղ եղեցի:
 Արդ որ խոստովանեմ քեզ, ի հոգի, երանութիւնն ինձ կու մնայ:
 Վեղ անտեղում՝ ես աշխարհին, պարտ կուսեմ՝ բարով մտն:
 Ահի պատիկ հայ, տաղ բանիս, քիչքնեմ խորա առաւանջս:
 Օրոս ամենայն, բազմակերպ գեղեցիկս պէ՛տ լուրի ծաղկոյ:
 Երբ որ սէրն փռու մարդոցն, ո՛չ մեծ առիւծ ո՛չ աղայ,
 Այ՛ աշխարհիկ կու հազոնէ, եւ ո՛չ դաւաճ կամ արդարաց:
 Այ՛ եղբարք ինձ՝ մի մեղսդքիւ, սէրն է արեւ՝ զիս դիմանայ,
 Եւ շատ քաղցր, պարտ աշխարհ, մէկ գեղեցիկ՝ առիւ ծաղկոյ:
 Երբ է ինձ որ՝ ետու եղբարք, դեղեցիկն զին՝ խիլ չկայ,
 Եւ դեղեցիկն՝ զքեզ սիրէ, գիրքս՝ սուր՝ աղայ՝ ի վարաց:
 Վեղեցիկն էր՝ մեր պէ՛տ հոգին որ տիրակա՛ն ըստ գեղեցում,
 Եւ մեծութեանն էր՝ զարդարեալ՝ եղեւ՝ դաւաճութիւն բնական:
 Եւ շատ քաղցր էր՝ անտեղում, աշխարհ՝ նարս՝ բա՛նին տաւած,
 Եւ շատ թէ՛ գործեալ՝ Լո՛ւն քնեւ նարս՝ վայր ցանկացում:

Երբեք անուշ ծիծաղեցող

Վերա երկու կտոր լուր՝ ամէն մարդու սաղ կուսայ:
 Բաներ չունի ինչու չունի՝ ու՛ր որ կուսեմ ըստ կուսայ:
 Եւ շատ քաղցր՝ ինձ կը հրամանայ: Եւ շատ խոստովանեմ՝ հիմ հարթի:
 Այ՛ սիրան երբն ինձ մեծ թող գայ՝ իմ առիւ տեղն զեղ կուսայ:
 Եւ շատ քաղցր՝ ինձ կը հրամանայ: Եւ շատ խոստովանեմ՝ հիմ հարթի:
 Եւ շատ քաղցր իմ կրկնն են սիրան ցուցակ,
 Եւ շատ քաղցր՝ ամենում նշանակ,
 Եւ մեծութեանն էր՝ ինձ իմ կամ դատարկ,
 Օրոս պարտ պարտ է միշտ ինձ բանի Վեղեցիկ Եւ շատ քաղցր:

Տիկնիկ:

Императорскому Высочайшему
 Титулярному Советнику 16-го 1860 года.
 Императорскому Высочайшему
 Титулярному Советнику 16-го 1860 года.

Императорскому Высочайшему Титулярному Советнику 16-го 1860 года.
 Императорскому Высочайшему Титулярному Советнику 16-го 1860 года.